

Social utblick

Willy Karlsson

Fostran och fostrare

Mitt under remissarbetet med socialutredningen läste jag Lasse Carlssons "Gatloppet". Det var en skakande upplevelse. Lasse Carlsson förmedlar en förtätad bild av vårdssamhället. Han tillbringade sina skol- och ungdomsår på skolhem och han fortsatte in på fängelse och mentalsjukhus. Han berättar om pennalism och förtryck, om oförståelse och kärlekslöshet, om grymhet och sadism. Det är en upprörande skildring – kanske mest för att det är en berättelse från vår egen tid. Boken är skriven av en man som i år fyller fyrtio.

Den första försvarsreaktionen blir: Det är inte sant. Boken ger en vrågbild av vårdssamhället. Men, vid närmare eftertanke, om beskrivningen är falsk varför har då inte uppgifterna dementerats? Många anstaltschefer, vårdarbetare, poliser och andra måste känna sig direkt utpekade. Varför har de inget sagt? Är det riktigt att personalen på Ham-margården med passivt gillande åsåg hur eleverna förtryckte och bröt ner varandra? Var det möjligt att en liten pojke som i förtvivlan berättade att han inte klarade kamratförtrycket fick en omgång stryk av vårdaren för att han tjallade? Hade Lövssta en avdelning med ljudisolerade celler där Kalle Ball gick lös på rymlingar med svångremmen? Hände det verkligen att polisen tvingade fram erkännanden med karateslag och sparkar?

Boken förmedlar den utsattes, den förtrycktes upplevelser. Vårdarbetarna och poliserna hade naturligtvis ett annat perspektiv. De såg sig själva som fostrare. De vanartiga barnen och ungdomarna skulle tvingas till lydnad och underkastelse. De hade förbrutit sig mot samhällets normer och måste därför undergå en hård fostran.

Bokens grymmaste scener utspelar sig under 40- och 50-talen. Sedan dess har en del hänt i vård-sverige. Under många år talade vi inte om fostran.

Vi talade om att förstå, att kompensera, att samarbeta, att medvetandegöra och att förstärka enskilda människors resurser. Men nu tycks begreppet fostran vara på väg tillbaka.

Då och då konkursförklaras socialvården och rop höjs på mera kontroll och mindre behandling. Den förhärskande behandlingsideologin leder till låt-gå-liberalism och sänder allt fler till ett socialt eländigt liv förkunnade Eckart Köhlhorn i en DN-intervju strax före jul. Social kontroll enligt öststatsmodell, men demokratiserad, är hans lösning. Mera kontroll i skolan, på arbetsplatserna och i bostadsområdena. Resursfrågan förefaller inte bli något problem. Svenska folket skall jobba 30 timmar i veckan och använda 10 timmar till socialt arbete tänker han sig. Alla fostrar alla.

Om fostran talar också Hassela-kollektiven. I sitt yttrande över socialutredningens slutbetänkande, som frikostigt spreds till andra remisskrivare under december, kritiseras utredningen hårt och onyanserat. "Socialutredningens förslag fridlyser missbrukaren, sanktionerar missbruk och kriminalitet och inlemmar därmed missbrukarens livsstil i vår kultur" är en av kollektivens mera överraskande slutsatser. Medan socialutredningen menar att frivillig vård bör eftersträvas tycks Hassela-kollektivet ha en rakt motsatt uppfattning. "I stället för en frivillig vård måste vi utveckla en trovärdig vård för de många undflyende men därför inte alltid hopplösa." Denna trovärdiga vård måste baseras på tvång eftersom ungdomarna erfarenhetsmässigt försöker fly från den inre smärta som ett uppbrott från en asocial och parasiterande tillvaro medför. Fost-rare och pedagoger måste kunna förhindra denna flykt menar kollektiven.

Det är lång väg mellan gårdagens skolhem och dagens Hasselakollektiv. När det gäller respekten för den enskilda människan och vårdarbetarnas engagemang och personliga satsning så är säkert inga jämförelser möjliga. Men ambitionen att fostra är gemensam.

Fostran förutsätter att fostraren vet vad som är rätt. Den som skall fostras måste alltid underkasta sig fostrarens vilja. Nog verkar det lite spöklikt att återinföra begreppet fostran i dagens vårddebatt.